

PŘESHraničNÍ FÚZE V ÚČETNICTVÍ[#]

Cross-border merger at accounting

Hana Vomáčková

Přeshraniční fúze jsou v současné době velmi aktuální v souvislosti se založením a vznikem tzv. evropské společnosti. Článek objasňuje podstatu této společnosti, jakož i právní a účetní aspekty jejího založení.

1 Přeshraniční fúze jako jedna z forem tzv. nadnárodních fúzí – aktuální problémy

1.1 Co je evropská společnost a jak vzniká

Evropská společnost (*societas europea*) je právní forma obchodní společnosti definovaná nařízením Rady ES č. 2157/2001 o *statutu evropské společnosti* (dále jen "nařízení o SE"). Jeho ustanovení jsou přímo aplikovatelná v jednotlivých členských státech ode dne účinnosti, tj. od 8. října 2004. Na základě rozhodnutí Společného výboru Evropského hospodářského prostoru č. 93/2002 ze dne 25. června 2002 se nařízení použije také v ostatních členských státech tvořících EHP, tj. v Lichtenštejnsku, v Norsku a na Islandu. Nařízení o SE si vyžádalo vydání národních prováděcích zákonů v jednotlivých zemích EHP. Národní zákon v ČR tj. zákon č. 627/2004 Sb., o evropské společnosti, specifikuje pro podnikové kombinace ve formě fúzí problematiku ochrany menšinových akcionářů a věřitelů. V otázkách neupravených nařízením o SE ani prováděcím národním zákonem se na tyto fúze podpůrně aplikuje národní právní úprava fúzí akciových společností, tj. § 220a - § 220zb obchodního zákoníku (ObchZ), není-li tato úprava v rozporu s nařízením o SE a národním prováděcím zákonem.

Článek 2 odst. 1 nařízení o SE a český zákon o evropské společnosti předpokládají, že evropská společnost vzniká nadnárodní fúzí dvou či více akciových nebo evropských společností založených podle práv členských států EU a majících zapsané sídlo i hlavní správu (skutečné sídlo) v EU, jestliže se alespoň dvě z nich řídí právem různých členských států.

Evropská společnost např. může vzniknout fúzí jedné české a jedné slovenské akciové společnosti (nikoliv však společnosti s ručením omezeným či společnosti v dalších formách obchodní a jiné společnosti), a to buď fúzí splnutím (zúčastněné společnosti zaniknou a vznikne nový právní subjekt - evropská společnost např. se sídlem v Bratislavě, na kterou přejde jmění zanikajících společností), nebo sloučením (např. slovenská akciová společnost zanikne a její jmění přejde na českou společnost, která ke dni zápisu fúze do českého obchodního rejstříku současně změní právní formu na evropskou společnost se sídlem v České republice). Evropská společnost přitom může vzniknout jak fúzí mezi "rovnocennými subjekty" (tzv. "merger of equals"), tak mezi mateřskými a dceřinými společnostmi (tzv. "up-stream merger"). Nařízení o SE nezakazuje ani kombinaci fúze s faktickým přemístěním sídla v jediném úkonu. Společnosti zúčastněné na fúzi nejsou při volbě sídla omezeny jen na státy, ve kterých samy sídlí. Produktem fúze mezi českou a slovenskou akciovou společností tak může být i (rakouská) evropská společnost se sídlem ve Vídni. Musí být ovšem splněny podmínky čl. 7 nařízení o SE a odpovídajícího národního zákona o evropské společnosti.

Dané nařízení o ES a národní zákony předpokládají, že podklady pro fúzi (jako jsou konečné účetní závěrky, posudky znalců, zprávy představenstev, dozorčích rad, návrhy smlouvy o fúzi apod.) budou připravovány podle národní právní úpravy státu, v němž má zúčastněná společnost své sídlo. Proto je také požadováno, aby potřebné dokumenty vyhotovované podle národní právní úpravy byly ověřeny u každé ze zúčastněných společností. Ověřujícím, kontrolujícím orgánem mají být notáři.

[#] Článek je zpracován jako jeden z výstupů výzkumného záměru Rozvoj účetní a finanční teorie a její aplikace v praxi z interdisciplinárního hlediska s registračním číslem MSM6138439903.

Na základě takto připravených podkladů a návrhu smlouvy o fúzi dojde k založení evropské společnosti, které nabude právní účinnosti zápisem do rejstříku (obchodního rejstříku) státu, v němž bude mít evropská společnost své sídlo.

Je evidentní, že do procesu přeshraničních fúzí vstupuje několik právních řádů. Ty je třeba skloubit, a to i kdyby si v konkrétním případě odporovaly. To si vyžádá vytvoření specifických regulačních nástrojů, které jsou v současné době připravovány. Jejich „doladění“ bude ještě velmi složitou a náročnou záležitostí.

Jedním z pilířů sjednocení právní úpravy přeshraničních fúzí je kromě 3. směrnice z roku 1978 k fúzím i nově upravená a schválená 10. směrnice o přeshraničních fúzích (cross-border mergers). Tím se pro evropské kapitálové společnosti otevírá cesta k uskutečnění fúzí s obdobnými společnostmi z jiných členských států, aniž by došlo k přerušení jejich právní kontinuity. 10. směrnice EU k přeshraničním fúzím vymezuje - podobně jako český ObchZ - fúzi sloučením nebo splynutím a fúzi 100% dceřiné společnosti s mateřskou společností, pokud všechny zúčastněné společnosti mají své sídlo v některém ze států EU a jestliže nejméně dvě ze zúčastněných společností podléhají právu různých členských států. 10. směrnice k přeshraničním fúzím upravuje obsah a náležitosti společného projektu fúze (smlouvy o fúzi), který musí zpracovat správní orgány všech zúčastněných společností, který bude schvalován valnými hromadami zúčastněných společností a bude zveřejňován nad rámec právních požadavků pro zveřejňování pro ryze národní fúze. V každém členském státě bude stanoven úřad, který bude přezkoumávat soulad projektu fúze s právem státu, v němž má zúčastněná společnost své sídlo. Právní účinky fúze nastanou dnem, který stanoví právo státu, v němž má nástupnická společnost, tj. evropská společnost, své sídlo.

Takže české obchodní právo bude při přeshraničních fúzích důležité pro českou zúčastněnou společnost, která třeba při fúzi i zanikne nebo při sloučení bude pokračovat a dále pro nástupnickou společnost, tj. evropskou společnost, bude-li mít v ČR své sídlo.

1.2 Pravidla zdaňování

Pravidla pro zdaňování přeshraničních fúzí obsahuje směrnice Rady Č. 90/434/EHS o společném postupu zdanění při fúzích, převodech aktiv a výměně akcií týkajících se společností z různých členských států. Požadavky této směrnice byly promítnuty do českého zákona č. 586/1992 Sb., o daní z příjmů v platném znění, do § 23a - § 23d. Daňové podmínky fúzí upravuje hlavně § 23c Fúze a rozdělení společnosti, zejména odstavce 4 – 8.

Z ustanovení uvedených odstavců § 23c vyplývá, že český daňový předpis tím, že specifické daňové řešení vztahuje na akciové společnosti a společnosti s ručením omezeným, překračuje ustanovení nařízení o ES i 10. směrnice pro přeshraniční fúze, které počítají pouze s právní formou akciové společnosti a evropské společnosti.

Důležité ale je, že v daňovém předpisu se počítá prakticky s daňovým nástupnictvím nástupnické společnosti ve vztahu ke společnosti předcházející. Čili předpokládá se zde daňová kontinuita. Tento přístup je bezpochyby věcně odpovídající podstatě fúzí a rozdělování obchodních společností, neboť na nástupnickou společnost přechází majetek a závazky i právo společníků zanikající společnosti či společnosti nově vznikající získat akcie, nástupnické podíly výměnou za akcie společnosti zanikající či předcházející.

Při účasti společností – daňových subjektů z různých států EU a při umístění evropské společnosti do dalšího státu EU může být opět praktická realizace velmi ovlivněna neshodami v daňové regulaci zdanění zisku v různých státech EU. U nástupnické, tj. evropské společnosti dojde bezpochyby k promítání důsledků různých daňových úprav v jednotlivých státech EU, které sice budou v principech shodné, ale v jednotlivostech určitě rozdílné.

2 Účetní řešení přeshraničních fúzí

Zatím neexistuje špecifická smernice EÚ pro účetní záležitosti přeshraničních fúzí. Pokud bychom tradičně evropsky dali přednost obchodně právní úpravě a z ní odvozovali úpravu účetní, pak bychom mohli dojít k závěru, že každá ze zúčastněných společností připraví svou konečnou účetní závěrku podle národní účetní normy svého státu (tj. z hlediska oceňování, uznávání položek rozvahy a výsledovky a způsobu vykazování, zveřejňování podmíněných aktiv i závazků). Konečné účetní závěrky zúčastněných společností z různých států EÚ budou použity ke „konsolidaci“ na zahajovací rozvahu nástupnické společnosti. Aby krok „konsolidace“ konečných účetních závěrek na zahajovací rozvahu měl obsahový význam, je nezbytné převést konečné účetní závěrky sestavené podle národních účetních předpisů do srovnatelné podoby. Podle mého názoru by to mohla být národní účetní úprava státu, v němž bude mít takto vzniklá evropská společnost své sídlo. V nástupnické, tj. evropské společnosti jde dále o ocenění převzatých aktiv a závazků, o ocenění vzniklých podílů v zahajovací rozvaze k rozhodnému dni fúze a o uznávání případných nových položek aktiv a závazků. Jde o některé položky nehmotných aktiv, zejména o položku goodwillu, případně o přebytek hodnoty čistých aktiv převzatých nástupnickou společností nad celkovou cenou převzatého podniku, tj. o položku někdy označovanou jako „negativní goodwill“.

Tento přístup by byl bezpochyby kompatibilní s přístupem právním, ale znamenal by mnohonásobné obsahové převody položek aktiv, závazků i vlastního kapitálu, které i při dobré vůli k obsahově správnému převodu by mohly vést ke vzniku obsahových nesrovnalostí.

Nabízí se využití skutečnosti, že evropská legislativa přijala jako závazné směrnice i vybrané IAS/IFRS - mezi nimi i IFRS 3 Podnikové kombinace. I když tento standard je uvažován především v kontextu s klasickou konsolidovanou účetní závěrkou, byl by do určité míry využitelný i u přeshraničních fúzí. To je ovšem podmíněno tím, aby i fúze byly uznány za transakce ve své obecné obsahové podstatě shodné s akvizicemi. Pak by hlavní metodou pro účetní řešení fúzí mohla být obecná účetní metoda koupě, tak jak je vymezena v IFRS 3. Tomu však brání rozpor mezi právním pohledem na fúze v nařízení o ES a v 11. směrnici EÚ k přeshraničním fúzím i odlišnosti mezi pohledem ObchZ na fúze a pohledem na kapitálové i majetkové akvizice upravované ať už v ObchZ nebo v zákonu o cenných papírech.

Svým způsobem tomu brání i dosavadní vymezení podnikových kombinací v IFRS 3. IFRS 3 se vztahuje pouze na transakce mezi nezávislými společnostmi. Takže zcela regulární použití IFRS by mohlo být jen u části fúzí, možná i menší části, neboť fúze mezi jednotkami pod společnou kontrolou nebo mezi vzájemnými společnostmi jsou v praxi velmi časté.

Nalezení vhodného účetního řešení je však neodkladné. Bude třeba problém rozdělit na několik úrovní, od obecné ekonomické až po konkrétní nejnižší úroveň obchodně právní. Bude třeba rozhodnout, zda i pro fúze bude přijata obecná účetní metoda koupě. Pokud ano, pak by měly být přejaty i její hlavní znaky: přebírání získaných jednotlivých položek čistých aktiv zúčastněné společnosti, jejího podniku nebo jeho části v ocenění reálnou hodnotou, popř. v předběžných hodnotách s následnou úpravou na hodnotu reálnou, s případným uznáním nových položek aktiv a závazků u nástupnické společnosti jakožto nabyvatele (uznání a vykázání odložené daně, nových nehmotných aktiv samostatně zcizitelných, uznání goodwillu, popř. uznání okamžitého zisku z nabytí podniku u nástupnické společnosti). Čili by mělo jít o uznání skutečnosti, že fúze je jen určitou analogií akvizice a účetní řešení by mohlo vycházet z analogie k plně metodě konsolidace používané při konsolidaci účetních závěrek. Těžiště všech uvedených kroků by pak bylo až v účetnictví nástupnické společnosti, tj. vzniklé evropské společnosti.

Abstrakt

Účetnictví přeshraničních fúzí je konkrétním problémem sjednocení právních, daňových a hlavně účetních norem. V této situaci se ukazují významné rozpory mezi (a) konceptem založeným na přednosti obchodního práva před účetní regulací, který obvykle souvisí s předností právní formy

před věcným obsahem a (b) konceptem založeným na přednosti věcné podstaty před právní formou. Volba správného kompromisu, který povede k překonání rozporů, bude mít význam nejen pro přeshraniční fúze při vzniku evropské společnosti, ale i pro ostatní oblasti zobrazované v účetnictví.

Klíčová slova: fúze, nadnárodní, přeshraniční fúze, akvizice, akciová společnost, evropská společnost

JEL klasifikace: M41

Summary

Accounting cross-border merger is a complex problem of unification of law, tax and especially accounting norms. In this situation, there exists significant conflict between (a) the concept based on the precedence of business law over accounting regulation (priority of law forms over matter-of-fact content) and (b) the concept based on priority of matter-of-fact essence over law form. Choice of a correct compromise leading to overcoming conflicts will influence not only cross-border merger in of European companies establishing, but also the other areas represented in accounting.

Key words: merger, supra-national, cross-border merger, acquisition, joint-stock company, European society

Literatura:

- [1] Dědič Jan, Čech Petr, *Obchodní právo po vstupu ČR do EU*, BOVA POLYGON, Praha, 2004, ISBN 80-7273-105-X
- [2] International Financial Reporting Standards, IASB, London 2007, ISBN978-1-905590-26-1
- [3] Mařík Miloš, *Koupě podniku jako součást podnikové strategie*, VŠE, Praha 1995, ISBN 80-7079-558-1
- [4] Nařízení Evropského parlamentu a Rady 1725/2003 o přijetí určitých mezinárodních účetních standardů v souladu s Nařízením EU 1606/2002 Evropského parlamentu a Rady, Úřední věstník EU 13.10.2003
- [5] Šantrůček Jaroslav, *Fúze, akvizice, obchodní právo a hodnota*, VŠE IOM, Praha 2001, ISBN 80-245-0235-6, 7-1357
- [6] Vomáčková Hana, *Účetnictví akvizicí, fúzí a jiných vlastnických transakcí*, 2. vydání, POVA POLYGON 2004, ISBN 80-7273-108-4
- [7] Vyhláška č. 500/2002 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o účetnictví pro účetní jednotky, které jsou podnikateli účtujícími v soustavě podvojného účetnictví v platném znění a České účetní standardy pro podnikatele
- [8] Zákon č. 563/1992 Sb., o účetnictví ve znění pozdějších předpisů
- [9] Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník v platném znění
- [10] Zákon č. 627/2004 Sb., o evropské společnosti

Kontakt:

Hana Vomáčková, prof. Ing. CSc., katedra finančního účetnictví a auditingu VŠE v Praze, nám. W. Churchilla 4, 130 67 Praha 3, telefon +420 224 095 130, e-mail vomackov@vse.cz